

ULUSLARARASI BEŞERİ VE SOSYAL BİLİMLER İNCELEME DERGİSİ (UBSBİD)

INTERNATIONAL HUMANITES AND SOCIAL SCIENCE REVIEW (IHSSR)

Volume: I Issue: 1 Year: 2017

SOSYAL POLİTİKANIN DÖNÜŞÜMÜNÜ KÜRESELLEŞME ÜZERİNDEN ANLAMAK*

Süleyman DAL*

MAKALE BİLGİSİ	ÖZ
<p><i>Makale Tarihiçesi:</i> Başvuru 30.09.2017 Revizyon 23.12.2017 Kabul 27.12.2017 Orcid Numarası: 0000-0001-6918-0706 Anahtar Kelimeler: Sosyal Politika, Küreselleşme, Sanayi Devrimi, Altın Çağ</p>	<p><i>Amaç:</i> Sosyal politikanın tarihsel gelişimini; Sanayi Devrimi ve İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişmeler çerçevesinde ele almak ve küreselleşme süreci ile birlikte sosyal politikanın yaşadığı dönüşümü incelemektir. <i>Tasarım/Yöntem:</i> Çeşitli çalışmalara dayanan tablo ve verilerle istenen amaca dair perspektif kazandırılmaya çalışılmıştır. <i>Sonuçlar:</i> Sosyal sorunlara müdahale alanının zamanla genişlemesi ve sosyal politika zemininin güçlenmesiyle başlayan 'Altın Çağ'ın ardından; yasalar, istihdam politikaları, gelir transferleri ve kamu hizmeti yoluyla sosyal politika vazifelerini yerine getiren refah devletinin, Petrol Krizi ve küreselleşme süreci ile birlikte daralma dönemine girmiş olduğu, müteakiben sosyal politikada dönüşüm yaşandığı ve küresel sosyal politika fikrinin tartışılmaya başlandığı görülmüştür. <i>Özgün Değer:</i> Çalışmanın, -gerek İngilizce gerek Türkçe, kullanılan kaynakların bir hayli fazlalığı ile- söz konusu edilen mesele hakkında yapılan özli çalışmalardan biri olduğu ve bu konuda çalışmak isteyen araştırmacılara gerekli akademik rehberliği sağlayacak potansiyelde olduğu düşünülmektedir.</p>

UNDERSTANDING SOCIAL POLITICS ON TRANSFORMING GLOBALIZATION

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p><i>Article History:</i> Received 30.09.2017 Revised 23.12.2017 Accepted 27.12.2017 Orcid Number: 0000-0001-6918-0706 Keywords: Social Policy, Globalisation, Industrial Revolution, Golden Age</p>	<p><i>Objectives:</i> This study examines the historical development of social policy; The Industrial Revolution and post-World War II developments, and examines the transformation that social politics has experienced with globalization process. <i>Methods:</i> The tables and datas from different works used to make researchers gain perspective. <i>Results:</i> The expansion of the field of intervention in social problems has strengthened the social policy ground and the 'Golden Age' has begun. Then, the welfare state, which fulfilled its social policy obligations through legislation, employment policies, income transfers and public service, entered into a period of contraction with the Oil Crisis and globalization process, followed by social policy transformation and the debate on global social policy began. <i>Originality:</i> It is thought that what makes the study peculiar is that it has capability for being guide to researchers and, uses many Turkish and English resources.</p>

* Bu makale; İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Prof. Dr. Süleyman Özdemir'in danışmanlığında, Süleyman Dal tarafından hazırlanmakta olan "Sosyal Politika ile Siyasi ve Ekonomik İdeolojiler Arasındaki İlişki" başlıklı doktora tezi çalışmasından türetilmiştir.

1. Giriş

Yıllar içinde meydana gelen değişimler neticesinde anlam ve önemi değişen sosyal politika, kavram olarak hayli dinamik bir yapıya sahiptir (Pinhas, 2007). Devlete ait, topluma yönelik politikalar manzumesi olarak sosyal politika; siyasal ve toplumsal yapıdaki değişimlere bağlı olarak sürekli farklılık göstermektedir (Koray, 2007).

Sanayi Devrimi'nden sonra ortaya çıkıp 19. yüzyılda gelişen sosyal politika, farklı menfaat gruplarının güç ilişkilerinin yeniden dağılım üzerindeki etkisini gösterir ve ayrıca vatandaşlar ve devlet arasında bir nevi toplumsal sözleşmedir. Sosyal refah ve sosyal adalet üzerine kurulu bir disiplin olan sosyal politika, fertlerin sosyo-ekonomik durumlarını iyileştirmeyi hedefleyen bir alandır (Doğan, 2006; Zaim, 1997; Dedeoğlu & Elveren, 2012; Topkaya 2016). Geniş perspektiften bakıldığında sosyal politika; politik, ekonomik, hukuki ve sosyal gelişmelerin bütününden oluşmaktadır. Sosyal politika, toplumsal eşitsizlikleri asgariye indirmeyi amaç edinen düşünce ve uygulamaların tamamıdır (Sunal, 2011: 284-285). Sosyal politikanın hedefleri; refah seviyesinin yükseltilerek tüm topluma yayılması, işsizliğin azaltılması, özürülülerin sosyal hayata katılımının sağlanması, yoksulluğun giderilmesi, sosyal barışın sağlanması, sosyal adaletin tesis edilmesi, dezavantajlı kesimlerin öncelenmesi, demokratik katılımın artırılması, sosyal gelişme, sosyal denge, sosyal bütünleşme ve sosyal demokrasidir (Kayalı, 03.11.2016'da erişildi; Danış, 2007: 54).

Serbest piyasa kuralları çerçevesinde sosyal politikaların düzenlenmesi, eğitim ve sağlığı da kapsayacak tarzda kamu harcamalarının kısıtlanması ve devletin küçültülmesi, Bretton Woods kuruluşları tarafından dayatılan politikalarla benimsenmiştir. Özellikle 1980 sonrası etkisini gösteren küreselleşme (liberalleşme) süreciyle birlikte sosyal politika, daralma dönemine girmiştir (Şenkal, 2005).

Bu çalışmada; Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkan (sosyal) sorunlara çözüm olarak sosyal politikanın neşv-ü nema buluşu ele alınmaktadır. Zaman içerisinde dar manadaki anlamını yitiren sosyal politikaya verilen anlam genişlemiş, 1945 sonrasında ise sosyal politika Altın Çağ'na erişmiştir. 1980 sonrasında görünürliğini artıran küreselleşme süreciyle birlikte sosyal politika zayıflama dönemine girmiştir. Çalışmada, küreselleşmeden etkilenen sosyal politikanın yaşadığı dönüşüm incelenmektedir.

2. Kavramsal Çerçeve

Sosyal uygulamaların her bir formu sosyal politikayı ihtiva etmektedir (Blau, 2003). Ayrıca vatandaşlık, kimlik, eşitlik ve farklılık (Coffey, 2004), yoksullukla mücadele, sosyal güvenlik, istihdam, ücretler, gelir transferleri, sosyal hizmet sunumları (Şenkal & Sarıipek, 2007: s. 147-148) ve sosyal yardım programları da (Gough, 2006) sosyal politika çalışmaları içinde yer almaktadır. Uygulamalar bazında istihdamı artırıcı (Görmüş, 2016) bir etkiye sahip olan, emek gücünün çalışma ve hayat standartlarını yükseltecek girişimleri içeren (Ekin, 1989) sosyal politika; sadece sosyal eşitsizlikleri iyileştirici etkiye sahip değildir, aynı zamanda sosyal grupların anlaşılmasına da katkıda bulunur (Kennett, 2004).

Dar anlamda sosyal politika; kapitalist düzende işverenler ve işçiler arasında zuhur eden çelişki, dengesizlik ve menfaat çatışmalarını ortadan kaldırmak, sınıflar arasında uyum sağlamak gayesini güden bir yaklaşımı ifade etmektedir. Sosyal politika, devletin sadece bir sınıfa has faaliyetlerini kapsıyorsa, bu dar manada sosyal politikadır. Dar anlamdaki sosyal politika, işçi-işveren arasındaki sorunlarla ilgilenmektedir (Erdal, 2014: 175; Talas, 1992; Selçuk,

2008: 2). Sanayi Devrimi sürecinde ortaya çıkarak işçi sınıfını korumaya yönelik dar anlamda sosyal politika, sermaye ve emek arasındaki olumsuz durumları gidermeyi hedeflemektedir. Dar anlamda sosyal politikanın amacı, sanayi toplumlarının sorunlarına eğilmektir (Sakar, 2009; vom Hau, 2015).

Endüstrileşmeyle beraber (George & Wilding, 2003) sadece işçi ve işveren sınıflarına ilgisini yönelten dar anlamda sosyal politika, hızlı şehirleşme ve endüstrileşme nedeniyle ortaya çıkan sefalet ve tehlikeye karşı işçileri muhafaza için alınan tedbirlerin tamamına verilen addır. Dar anlamdaki sosyal politikanın esasını, sefaletin ve eşitsizliklerin arttığı kapitalist ekonomilerde, şartların emek sınıfı lehine değiştirilerek, sosyal barışın temini teşkil etmektedir (Ersöz, 2011).

Kapsam ve amaç olarak dar anlamda sosyal politikanın çerçevesi işçi sınıfı ve onun temel sorunları ile sınırlandırılmaktadır. Esas olarak emek-sermaye çatışmalarını minimize etmeyi hedefleyen sosyal politika, eşitsizlik ve çelişkilerin baş gösterdiği toplumlara özgü bir politika olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet koruması ve demokrasiden bahsedilemeyecek bir dönemde imdada yetişen sosyal politika, çalışan emekçinin kurumsal ve yasal açıdan korunmasını gaye edinmektedir. Sanayileşmenin ve kapitalizmin sebep olduğu zorluk ve tehlikelere karşı güçsüz bir sınıf olan işçileri koruyup-kollamayı hedef edinen sosyal politika, işçi sınıfı ile sermaye arasında bir denge kurmak istemektedir (Tuna, 2015).

Özetle dar anlamda sosyal politika (Güner, 2010);

Toplumunu açıklayabilecek en temel unsur olarak çalışma hayatına yaklaşım, bu minvalde; ücretler, çalışma şartları, sendikacılık, toplu pazarlık vb. gibi hususlarla ilgilenmekte, kapitalist toplum düzeninden yola çıkarak emek ile sermaye arasındaki sosyal sınıf sorunlarından hareket etmekte, Sanayi Devrimi ile birlikte hızlı sanayileşmeden neşet eden sosyal sorunları çözerek özellikle işçi sınıfı üzerinde oluşan yıkımları asgariye indirmeye gayret etmekte, Sosyal refah, sosyal denge ve sosyal bütünleşmenin sağlanması için sosyal adaletin tesis edilmesi gerektiğine inanmaktadır.

Geniş anlamda sosyal politika ise; tüm sosyal grupların sorunları ile ilgilenen, sosyal alanları kapsayan, sorunlara çözüm üreten uygulamaların tamamını ifade etmektedir (Erdal, 2014; Ferrera, 2006; Guillen & Matsaganis, 2006; Durmuş, 2006: 156; Kleinman, 2006). 1945-1975 dönemi ile birlikte geniş bir mana kazanmaya başlayan sosyal politika; toplum içinde tüm sınıfları alakadar eden, çok çeşitli hususları sınıf farkı gözetmeksizin dikkate alan, topluma bir bütün olarak bakan bir disiplindir (Talas, 1992; Taşcı, 2011).

Tüm sosyal alanlar ile ilgilenip bütün sosyal grupların sorunlarına çözüm üretmeyi şiar edinen geniş anlamda sosyal politika, uygulamalar bazında sosyal refahın yaygınlaştırılmasını hedefleyen, ekonomik aktivitelerin toplum kesimlerinde meydana getirdiği sosyal adaletsizliği ve tahribatı gidermeyi gaye edinen bir disiplindir (Erdal, 2012).

Küresel ölçekte; eğitim, kentleşme, küresel sermaye ve terör gibi hemen her mevzu ile ilgilenip olguları geniş bir çerçeveden yorumlayan sosyal politika, çok aktörlü bir yapı görünümündedir. Toplumun tüm kesimlerine; genç, yaşlı, engelli, göçmen ve bağımlı çalışan herkese refah sağlamayı amaç edinmektedir (Aydın, 2008). Geniş anlamda sosyal politika kavramının içerisine; eğitim, sağlık, esnafın korunması, vergi politikaları, tarım ve kooperatifçilik gibi unsurlar girmektedir (Cennet, 2010).

Dezavantajlı durumdaki grupların sosyal ve ekonomik bakımdan iyileştirilmesini hedefleyen geniş kapsamdaki sosyal politikanın gayesi; toplumda sosyo-ekonomik açıdan özgürlük ve haklara yaslanan sosyal eşitlik ve adaleti sağlamaktır. Sosyal yaşam üzerinde mali olayların neticelerinin etkilerini kendisine konu edinen sosyal politika, sosyal

sorun ve ilişkileri tüm boyutlarıyla ele almakta ve sınıflar arasındaki refah seviyesi ayrımlarını azaltmaya dönük politikalar üretmeye yönelmektedir. Geniş anlamda sosyal politika; sosyal adalet, sosyal eşitlik, sosyal vatandaşlık anlayışından hareket ederek toplumsal menfaat ve sınıflar arasında devletin uzlaşma sağlama arayışı ve ihtiyacıyla alakadar olmaktadır. Varlığını, demokrasi ve insan haklarının gelişmesine borçlu olan geniş kapsamdaki sosyal politika uygulamalarının amacı, tüm sınıfların sosyo-ekonomik haklarının hukuki bir zemine oturtulmasıdır (Akbaş, 2009).

3. Yöntem

Yeniden dağıtıcı ve düzeltici (Gülmez, 2000) hususiyetlere sahip olan sosyal politika kavramı, sosyal ve ekonomik gelişmelerin bir neticesi olarak 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. İlk defa Almanya'da 19. yüzyılın ikinci yarısında Wilhelm Heinrich Riehl tarafından kullanılan kavram, İngiltere'de Richard Titmuss'un çalışmalarında ele alınmıştır. 1911'de Alman Otto v. Zwiedineck-Südenhorst'un 'Sosyal Politika' adlı eseriyle birlikte sosyal politika bir bilim dalı haline gelmiştir. Sosyal politika kavramının Türkiye'de 'İktisadiyat' dergisi tarafından kullanıldığı görülmekteyse de Türk terminolojisine girişi Alman Gerhard Kessler vasıtasıyla gerçekleşmiştir (Özdemir, 2007).

Bu çalışma, literatür taraması (kitap, tez, makale, rapor) yapılarak hazırlanmıştır. Tablo ve çeşitli verilerden (OECD, vb) istifade edilerek de amaca dair perspektif kazandırılmaya çalışılmıştır.

4. Bulgular

Modern anlamda sosyal politikanın ortaya çıkışı (Haggard & Kaufman, 2008) 18. yüzyıl ve sonrasındaki dönemlerde olsa da refah sağlayıcı, emek unsurunu ön planda tutan beşeri programların geçmişi insanlık tarihi kadar eskidir. En ilkel dönemlerde (ilk çağ); Eti, Sümer ve Babil medeniyetlerinin çalışma hayatlarında, yazılı olarak emeğin yasal statüsüne dönük adımlar atılmıştır. Bu çağlarda/dönemlerde çalışma hayatını müspet manada düzenlemeye ilişkin (sosyal politikaları anımsatan) bazı uygulamalar mevcuttur (Oral & Şişman: 30-32)

Tarih boyunca da hayırseverlik ilkesi çerçevesinde hareket eden STK'lar (vakıf, dernek vs.), din ve gönüllü kuruluşlar özür, yoksul, hasta ve ihtiyaç sahipleri (barınma, giyim, beslenme vb.) için hizmet sunmuşlardır. Sanayi Devrimi öncesinde, devletin sosyal vazifeler icra etmediği dönemlerde, izleri tarihin derinliklerine kadar uzanan bu tür geleneksel kurumlar; mahalle-köy-cemaat dayanışmaları, tarikat-zaviye ve aile (Moreno, 2006) -akrabalık ilişkilerinden müteşekkildi. Karşılıklı yardım ve gönüllük esasını benimseyen mezkur kurumlar sosyal politika uygulamalarını hayata geçirmekteydi (Özdemir & Başel & Şenocak, 2009: 164-166).

Sosyal ve ekonomik ilişkileri belirleyici şekilde değiştiren Sanayi Devrimi İngiltere'den başlayarak 19. yüzyılın ortalarından itibaren tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Dönemin esaslı sanayi gelişmeleri arasında; madenlerden kömür çıkarılması, buhar makinesinin çeşitli sanayi kollarında kullanımı, tekstil sanayinin zamanla gelişimi ve demir-çelik üretimin artması vardır. Tıbbi şartların gelişmesi ve yaşam beklentisinin artmasına bağlı olarak ölüm oranları azalmış, şehirlerde adeta nüfus patlaması yaşanmıştır. Kırsal alanda şehirlere göçler, denizyolu ve demiryolunun gelişmesiyle artmış, ücretli çalışanların yoğunlaştığı bölgeler maden ve fabrikaların bulunduğu belirli şehirler olmuştur (Zırhlı, 2009).

Sonuç ve etkileri itibarıyla derin bir olay olarak Sanayi Devrimi'nin oluşumuna hız veren, İngiltere'de, 18. yüzyılın ikinci yarısında pamuk bükme, dokuma ve buhar makinelerinin icadıdır. Ekonomik olduğu kadar toplumsal değişimi de yönlendiren Sanayi Devrimi ile orta sınıf yapısı tamamen kabuk değiştirmiştir. Rekabeti artırıp fabrika sistemini vücuda getiren Sanayi Devrimi ile makine sayesinde üretkenlik, piyasanın büyümesi ile de servet artmıştır. Teknik

değişimler neticesinde tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişi anlatan Sanayi Devrimi, özelde İngiltere genelinde de Avrupa kıtası açısından iktisaden büyümenin/ilerlemenin/gelişmenin adıdır. Sanayi Devrimi sonrasında, geleneksel toplumlardaki insan ya da hayvan gücünün yerini mekanize enerji almış, böylece üretimdeki ani patlama toplumsal ilişkileri de derinden sarsmıştır (Üşür, 1988: 16-21).

4.1. Sanayi Devrimi Sonrasında Ortaya Çıkan Sorunlara Çözüm Olarak Sosyal Politika

Ticari kapitalizmin gelişmesiyle birlikte Sanayi Devrimi öncesinde kadınların ve özellikle çocukların aşırı şekilde çalıştırılıp istismar edilmeleri, uzun çalışma süreleri gibi sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır (Murat, 2008: 42). Merkezi ve geleneksel ticari faaliyetlerin yoğunlaşması (Rifkin, 2014), ekonomik düşüncelerin insani ve sosyal düşüncelerin önüne geçmesiyle (Talas, 1949: 243), 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Sanayi Devrimi'yle birlikte toplumun tüm fertleri çalışma hayatına atılmak zorunda kalmış, aile ve nüfus yapısındaki değişim neticesinde büyük ve ciddi sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır (Çaha, 2007). Hızlı üretimin artmasıyla daha çok işgücüne ihtiyaç duyulmuş, daha ucuz emek gücü olduğundan, erkeklerin yerine kadın ve çocuklar sahaya sürülmüş, sosyal açıdan birçok menfiliğin yanında ücretler düşük ve fakat günlük mesai saatleri 20 saate yaklaşmıştır (Çimen, 2013). Özellikle Avrupa'da sefalet inanılmaz boyutlara ulaşmıştır (Koray, 2005) ve çalışanların sosyal ve hukuki açıdan hiçbir güvencesi yoktur (Uslu, 2008: 24). Çocuk ve kadınların karşılaştıkları yoksulluk insani duygulara aykırı düşmüştür (Erdut, 2002).

Kapitalist anlayışın temelinde serbest piyasa olduğundan ve piyasa dışında düzenleyici bir kurum olmadığından (Gombert & etc. 2010) tüm bu olan bitene rağmen; devlet, olaylara müdahale hususunda pasif kalmıştır. Çünkü o devrin liberal anlayışına göre, sanayi ve ticaretin gelişmesi için devletin iktisadi hayata karışmaması gerekmektedir (Robinson & Moggridgen, 2013). Toplumsal sorunlara çözüm üretmede geri duran, ferdin mutlak hürriyetini esas kabul eden bu anlayışa getirilen eleştiriler, sosyal devletin felsefi ve zahiri temellerini inşa etmiştir (Bulut, 2009). İktisadi büyüme ve gelişmenin sosyal gelişmeyi de kendiliğinden getireceği inancı sarsıldıktan sonra 'sosyal politika', ayrı bir ilgi alanı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Ceylan-Ataman, 2005). Netice itibarıyla modern anlamda sosyal politikanın ortaya çıkışı; düşünsel-siyasal alanda Fransız Devrimi, sosyal ve ekonomik alanda da Sanayi Devrimi'nin meydana getirdiği toplumsal şartlara bağlanmaktadır (Çubuk, 1979).

Tarihte yaşanan toplumlar arası çatışmaların bir sonuç ve toplamı olan (Sanayi Devrimi) sanayileşme (Sezer, 1997); geçmişle modern dünyayı, ülkeleri, gelişmiş az gelişmiş ülkeler olarak ayıran yapıyı ortaya çıkarmış, işçiyi ve hayat tarzını kökten değiştirmiştir. Sanayi Devrimi ile teknolojiye, kredi biçimlerinin değişimine, tarımdan sanayi ekonomisine geçişe, dış ticaretin artışına ve nüfus yapısının değişimine/ artışına vurgu yapılmaktadır. El zanaatları ve tarımın değersizleşmesiyle yeni üretim araçları arz-ı endam etmiş, sermaye artışı gerçekleşmiş, piyasa ekonomisi zuhur etmiş, yeni toplumsal sınıflar teşekkül etmiş, bankacılık sistemi kabuk değiştirmiş, iş bölümü, yaşam biçimi, kurumlar, devlet politikaları ve mülkiyet kökten değişime uğramıştır (Şahinkaya, 1999).

19. yüzyılda çalışan yoksulların hakları ciddi olarak ele alınmış, Marks'ın da etkisiyle çalışma hayatını düzenleyen bir dizi yasal düzenleme gündeme gelmiş ve yürürlüğe girmiştir. Çartist hareketin ve sosyalistlerin talepleri çerçevesinde eğitim, sağlık, genel oy hakkı ve konut sahasında sosyal politika çalışmaları mühim bir yer tutmuştur.. Bu talepler zamanla hayata geçmiş ve 1870 ve 1891 yılında çıkarılan iki yasayla ilköğretim parasız olmuş ve 1906'da

çıkarılan 'Okulda Yemek Yasası' ile çocukların iyi beslenmesi devlete bir mesuliyet olarak yüklenmiştir. Tüm bu gelişmeler İngiltere, kıta Avrupası, Kanada, ABD, Yeni Zelanda ve Avustralya'da yaşanmıştır (Buğra, 2008).

19. yüzyıl boyunca, İngiltere'den başlamak üzere tüm Batı Avrupa'da sendikacılık için mücadele verilmiş ve yüzyılın son çeyreğinde amaca ulaşılmıştır. Kanuni asgari ücret düzeni ve toplu pazarlık uygulamaları ise 20. yüzyılın başlarından itibaren gündem olmuştur (Tuna & Yalçıntaş, 1985).

4.2. Sosyal Politikanın Gelişimi ve Altın Çağ

Fransız ve Sanayi Devrimleri sonrasında 19. yüzyıl süresince sosyalist-marksist ve sosyal demokrat yaklaşımların etkisiyle; gelişen sanayi kapitalizminin doğurduğu ağır çalışma şartları, yoksulluk, sefalet, salgın hastalıklar, eşitsizlik ve adaletsizliklere itirazlar yükselmeye başlamıştır. 20. Yüzyılda yaşanan savaşların olumsuz neticelerinin tetiklemesiyle de devletin etkinliğinin artması talepleri yükselmeye başlamıştır. Sonrasında Keynesçi refah devleti/refah devleti/sosyal refah devleti/sosyal devlet ortaya çıkmıştır. Çalışma yaşamını düzene sokan, sendikaların etkinliğini artıran, emek-sermaye dengesini yoluna koyan, dezavantajlı grupları koruyup refahı yayan bu devlet anlayışı tüm dünyada revaç görmeye başlamıştır (Sallan Gül, 2004).

Sosyal politika (dolayısıyla refah devleti), 1945-1975 yılları arasında altın çağını yaşamıştır. Bu dönemde, sosyal koruma harcamalarını da içeren kamu harcamalarının büyük oranda artmasıyla sosyal politika olumlu şekilde etkilenmiştir. 1946 ve 1958 Fransız, 1948 İtalyan ve 1949 Federal Alman anayasaları sosyal haklara geniş yer ayırmış, Beveridge Raporu'nun öngördüğü sosyal politikalar (sosyal sigorta, ulusal sağlık sistemi, aile yardımı, kamunun tam istihdam için müdahil olması ve işsizlik, yoksulluk, sefalet, cehalet ve hastalıkla mücadelede devletin mesuliyet alması), İngiltere'de 1945-1951 döneminde İşçi Partisi iktidarında hayata geçirilmiş, bu sayede; 1914'te İngiltere'de 16 milyon kişi sosyal güvenlik yardımlarından istifade ederken, 1948'de ulusal sağlık hizmeti tüm nüfusu kapsamıştır. Diğer taraftan, sosyal adaleti esas alan sosyal piyasa ekonomisini hayata geçiren Almanya'da, sosyal koruma çerçevesinde ekonomik büyümeyi teşvik eden Feshe Karşı Koruma Yasası'nın (1951) çıkarılmasının yanı sıra, 1959'da sosyal demokratlar iktidara gelmiştir (Çelik, 2008).

Sanayi Devrimi sonrasında oluşan sanayi toplumlarının gelişimi ile yoksulluk sorunu bariz bir hal almaya başlamış (Mingione, 2006), 19. yüzyılın ortalarından itibaren Batı Avrupa'nın gelişen sanayi ülkelerinde yüksek işsizlik oranı sık görülen bir vakıa halini almıştır (Stewart, 1993). Devletin alanı terketmesiyle tasarı, uygulama ve denetleme başarısızlıkları ortaya çıkınca refah toplumunun temeli de bu acı vakıalar sonrasında atılmaya başlanmıştır (Çimen, 2013).

Refah devleti kavramı ile aynı anlamda 'sosyal devlet', 'sosyal refah (politikası)' gibi ibareler kullanılmakta, sosyal politika da aynı anlamı taşımaktadır (Taşcı, 2011). Sosyal (refah) devlet(i), vatandaşlarına asgari bir hayat düzeyi sağlamakla vazifeli, onların sosyal durumlarıyla ilgilenen devlettir (Gözler, 2007). ve hedefi herkes için kaliteli bir hayatın mümkün olduğu ve eşit ve hür fertlerin yaşadığı bir toplumdur (Tufan, 2014).

1929 Büyük Kriz ve İkinci Dünya Savaşı'nın sebep olduğu toplumsal yıkım sonrasında, Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ)'nün 1944 Philadelphia Şartı'ndaki 'emek meta değildir' cümlesindeki dönüşümü ifade eden refah devleti, birey-toplum-devlet ilişkilerindeki değişimi işaret etmektedir (Buğra, 2008).

Refah devleti uygulamaları bağlamında refah devleti sınıflandırma çalışmaları yapılmıştır. Ülkeleri, sosyal refah hizmetleri ve sosyal harcamalar bazında kategorize eden bu sınıflandırmalarda dönüm noktası, Gosta Esping-Andersen'in 'The Three Worlds of Welfare Capitalism' isimli çalışması olmuştur (Özdemir, 2007; Taşcı, 2011). Esping-Andersen refah rejimlerini; liberal refah modeli (ABD ve İngiltere), muhafazakar veya kıta Avrupası refah modeli (Almanya, Fransa ve Belçika) ve sosyal demokratik veya İskandinav refah modeli (İsveç ve Danimarka) şeklinde üçe ayırmaktadır (Esping-Andersen, 1990; Esping-Andersen, 1999).

Kalıntı refah rejimleri ve Anglo-sakson model şeklinde farklı isimlerle de anılan liberal refah modeli, devletin rolünün minimize edildiği, piyasa mantığıyla şekillenen ve sosyal refah programlarının hayli düşük olduğu bir modeldir (Katrougalos & Lazaridis, 2003; Özdemir, 2007; Taşcı, 2011).

Sosyal sigorta modeli, Kıta Avrupası modeli, kurumsal refah rejimleri, Bismark ülkeleri modeli, Alman modeli ve Hristiyan demokratik rejimleri şeklinde isimlendirilen muhafazakar-korporatist refah modeli; kilise ve geleneklerin güçlü olduğu, devletin güçlü bir aktör olarak var olduğu ve çıkar grubu işbirliğine dayalı bir modeldir (Özdemir, 2007; Taşcı, 2011).

İstihdam genişletici refah devleti modeli ve tam istihdam sağlayıcı refah devleti modeli şeklinde isimlendirilen sosyal demokratik refah modeli, refah hizmetlerinin kamu sektörü tarafından yapıldığı, devletin özellikle istihdam hususunda etkin olduğu ve refah sağlamada piyasanın söz konusu edilmediği bir modeldir. Evrensellik ilkesini benimseyen bu modelde refah hizmetleri herkesi kapsamakta ve kamu sosyal harcamaları vergilerden finanse edilmektedir (Katrougalos & Lazaridis, 2003; Özdemir, 2007; Taşcı, 2011; Kennett, 2001).

Devlet müdahalesinin -klasik devlet fonksiyonlarının dışına taşarak- Keynesyen ekonomik politikalarla desteklenmesi sonrasında, liberal kapitalizmin ortaya çıkardığı olumsuz neticeler şu aşamalarla ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır: i) Anayasa ve kanunlar çerçevesinde örgütlenme özgürlüğü sağlanmış, üretim-bölüşüm ilişkilerine sözleşme hürriyeti kapsamında kısıtlamalar getirilerek emek lehine düzenlemeler getirilmiştir. ii) Sosyal devletin etkinliği artırılarak, eğitim-sağlık gibi toplumun temel ihtiyaçları için kamu bütçesinden kaynak sağlanmış, piyasa mekanizmasının sebep olduğu kötü sonuçlar, sosyal güvenlik ve iş/işçi bulma gibi kurumlar vasıtasıyla asgariye indirilmiştir. iii) Liberal kapitalizmin krize girdiği dönemlerde devlet kamu girişimciliği yolu ile piyasaya müdahalede bulunmuş ve yeni istihdam kanalları ile adil gelir dağılımının yollarını açmıştır. iv) Çalışanlar için kanunlarla sosyal haklar getirilmiş ve bunlar güvence altına alınmıştır (Tokol & Alper, 2016).

4.3. Küreselleşmenin Sosyal Politika Üzerindeki Etkileri

Küreselleşme, daha müstakil ve bütüncül bir dünya ekonomisine doğru yönelimi ifade eden (Hill, 2015), ekonomik düzlemde serbest piyasa ekonomisi, siyasal düzlemde liberal demokrasi ve kültürel düzlemde farklılıkları ortaya çıkaran bir kavramdır (Aktel, 2001: 193). Ulus-ötesi aktörlerin ortaya çıkmasına sebep olan küreselleşme (Berdayes & Murphy, 2016), ulusal sınırlardaki teknoloji, bilgi, emek ve sermaye akışını sınırların dışına taşımıştır (Blau, 2003). Küreselleşme hayatın her alanını kapsarken, dünya çapında birbirine bağlılığın derinleşmesi, hızlandırılması ve genişlemesidir (Deacon, 2007).

Devletin ekonomik etkinliğini artırıp belirli sektörlere müdahale etmesinde ifadesini bulan Keynesyen-Fordist model; istihdamda genişleme, iktisadi verimlilikteki artış ve nüfusun tamamını kapsayıcı ücret artışlarına öncülük

etmiştir. Sosyal politika harcamalarının gider değil, yatırım olarak görüldüğü bu model; 1980’lerde ortaya çıkan borç krizleri, mali düzensizlikler, otoriterlik, uluslararası sistemdeki değişimlerin ayak sesleri ve işletme faizleri nedeniyle krize girmiş, dolayısıyla da sosyal politikalar ihmal edilmiş, 1970’ler sonrasında da neoliberal modele uyum çabaları tüm dünyada artmaya başlamıştır (Şenkal, 2005).

1980 sonrası şaha kalkan küreselleşme süreciyle birlikte revaç bulan neoliberal model (Göze, 1976); kamu sektörünün parçalara ayrılmasını, piyasa kontrolünün ortadan kaldırılarak ticari liberalizasyonu savunmaktadır. Bu modele göre; finansal sektöre geliri pompalayan bir piyasa sistemi vücut bulmalı ve devletin sosyal gelişme hususundaki bütünlüyci rolü terkedilmeli. Neoliberal model furyası ile beraber güçlü bir ekonominin sosyal politikaları gereksiz kılacağı anlayışı ekseninde gelişmiş ülkelerin bir kısmında, az gelişmiş ülkelerin çoğunda sosyal politika ihmal edilmiştir (Şenkal, 2005).

Tablo 1: Bazı Ülkelerde Altın Çağ ve Sonrasında Ekonomik ve Sosyal Göstergelerdeki Gelişmeler (%)

	Danimarka	Fransa	Almanya	Japonya	İngiltere	ABD
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Artışı						
1950-1973	3.8	5.0	6.0	9.3	2.9	3.9
1980-2007	2.1	2.0	2.2	2.3	2.5	3.0
2015	1.6	0.9	1.5	1.1	2.3	2.8
2016	1.9	1.1	1.8	1.0	1.7	1.4
Çalışan Kişi Başına Fert Başına Milli Gelir						
1950-1973	2.9	4.7	4.7	7.5	2.4	2.3
1980-2007	1.7	1.5	0.8	1.8	2.1	1.6
2015	0.3	0.8	0.8	0.9	0.6	1.2
2016	0.3	0.5	0.7	-	0.4	-0.2
Ortalama İşsizlik Oranı						
1950-1973	1.1	1.9	1.3	1.5	1.8	5.0
1980-2006	7.2	10.1	7.6	3.3	7.9	6.2
2015	6.1	10.3	4.6	3.3	5.3	5.2
2016	6.1	10.0	4.1	3.1	4.8	4.8

Kaynak: Marc Bacchetta & Marion Jansen. (2011). Making Globalization Socially Sustainable, Switzerland: ILO and WTO. s. 150; OECD Data: <https://data.oecd.org/gdp/real-gdp-forecast.htm#indicator-chart>, https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=PDB_GR# <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm> (Erişim: 25.12.2017)

Seçilmiş ülke örnekleri üzerinden Tablo-1’de görüldüğü üzere; 1950-1973 yılları arasındaki GSYİH artış oranlarına 1980-2007 yılları arasında hiçbir ülke ulaşamamıştır. Son yıllara (2015 ve 2016) bakıldığında ise durum hiç de iç açıcı değildir. Kişi başına milli gelir oranlarına bakıldığında da vaziyet aynıdır. Her bir ülke için ortalama işsizlik oranları ise daha da vahimdir. 1980 sonrası işsizlik oranları bir hayli artmış, en sert yükselişi Fransa yaşamıştır. Fransa’nın 1950-1973 yılları arasındaki ortalama işsizlik oranı % 1.9 iken, bu oran 1980-2006 yılları arasında % 10.1 olmuş, 2015 ve 2016 yıllarında yine % 10’un üzerinde seyretmiştir.

4.4. Sosyal Politikanın Geleceği: Küresel/Ulus-ötesi Sosyal Politika Mümkün mü?

20. Yüzyılın sonlarına doğru küreselleşmenin etkisini artırmasıyla birlikte; sosyal koruma sistemleri, iş piyasaları, sosyal harcamalar ve vergilemeye yönelik baskılar arttığından sosyal politika gündemden düşmeye başlamış ve 1950-1970 döneminden farklı olarak çağdaş refah devletlerinin politika özerkliği kısıtlı bir hal almıştır (Myles & Quadagno, 2002).

Çoğu Latin Amerika ülkesinde finansal kaynaklar özel sermayeye devredilmiş, sosyal güvenlik sistemleri özelleştirilmiş ve sosyal politika sadece aşırı yoksullara yönlendirilmiştir. Örneğin; sağıktaki kamu harcamaları Nikaragua’da 1990’da GSYH’nin % 5’i iken, 1994’te bu oran % 4.4’e düşmüştür. 1970 yılında hane halklarının % 27’si yoksul olan Şili’nin, neoliberalizm etkisiyle 1989 yılında % 38.1’i yoksullaşmıştır. Meksika 2003’te 32 milyar doları aşkın dış borç ödemek zorunda kaldığından sosyal gelişimi sağlamak adına kaynak ayıramamıştır (Şenkal, 2005).

Uluslararası liberal piyasa düzeninin kabul görmesiyle refah devletinin küçültülmesi ve rolünün azaltılması fikirleri kabul görmeye başlamış ve bir müddet sonra bu yaklaşım benimsenmiştir. Bunun neticesinde, artan rekabet piyasalarının etkisiyle yabancı yatırımları ülkelerine çekmek isteyen devletler işgücü maliyetlerini düşürmek için sosyal güvenlik, sağık ve eğitim gibi sosyal refah politikalarını hayata geçirmede zorluklar yaşamışlardır. Dolayısıyla küreselleşme ile birlikte yoksulluk artmış, gelir dağılımındaki bozukluk üst seviyelere çıkmıştır (Özdemir, 2007).

Tablo 2 : Küreselleşmeye Bakışlar: Bir Karşılaştırma

Perspektifler	Temel Özelliği	Aktörleri	Sonuçları	Ulus Devlet Üzerine Etkileri
Liberal	Bütünleşme	Bireyler ve Firmalar	Demokrasi ve refah	Küresel demokratik yönetim
Demokrat	Çelişki	Hem devlet, hem Firmalar	Hem refah, hem Yoksullaşma	Hem güçlendirici, hem zayıflatıcı etkiler
Marksist	Tahakküm	Mütehakkim Batılı Devletler	Yeni emperyalizm: Ekonomik ve siyasi bağımlılık	Emperyalist güçler sayesinde çözülme

Kaynak: ITO. (2008). Türkiye’nin Küreselleşmesi Fırsatlar ve Tehditler. Yayın No: 2008-1. İstanbul. s. 54

Neoliberal ve neoklasik politikaları benimseyen İngiltere’de Thatcher ve ABD’de Reagen döneminde; tam istihdam hedefinden vazgeçilmiş, ücretlerin düşük tutulmasıyla ve deregülasyonla işsizlik düşürülebilmiş ve ekonomi-politik sosyal politika ile karşı karşıya gelmiştir. Genel olarak bakıldığında; 1980 sonrasında küreselleşme ve endüstriyel yapılanmalarda müthiş bir hız varken, refah devleti etkinliğini kaybetmiş, neoliberal devletin ortaya çıkışıyla işsizlik artmış, eşitsizlik had safhaya ulaşmış, yoksulluk yaygınlaşmış ve sendikalar güç kaybına uğramıştır. Küreselleşmenin etkileri sosyal politika açısından değerlendirilebilir. Küreselleşme; sosyal politikaları uluslararası seviyeye yükseltmiş ve refah devletlerini rekabete sokmuştur. Küreselleşme süreci ile AB ülkelerinde sosyal harcamalar kısıtlanmış, bu harcamaların ekonomik büyümeye engel teşkil ettiği anlayışı kabul görmüş, sosyal refah programları zaafa uğramış ve sosyal hizmetlerden istifade etmesi gereken gruplar güç durumda bırakılmıştır (Şenkal, 2005).

Günümüz şartlarında sosyal politikanın yeniden, yeni bir yaklaşımla ele alınmasını gerektirecek hususlar mevcuttur. Bunlar; yaşlanan nüfus, küresel rekabet, çalışma hayatında kadınların görünürlüğünün artması, teknolojik gelişme, tarımın hızla çözülüşü ve aile yapısındaki değişimdir (Buğra & Keyder, 2007)

Küreselleşme ve sosyal politika ilişkisinde, küreselleşmenin refah devletleri üzerindeki etkisi dikkate alınmaktadır. Devletin kapasite ve politik bağımsızlığının çağdaş küresel-uluslararası ekonomik güçler tarafından kısıtlandığı düşüncesinden hareketle; refah devletlerinin tarihsel olarak gerçekleştirdikleri sosyal politika uygulamaları dar boğazdan geçmektedir. Küresel ekonomik yapılanmanın arzu ettiği finansal bütünleşme çabaları ve sermaye artırma girişimleri, ulusal sınırları aşan neoliberalizm dalgası, ulus refah devletlerin sosyal politika girişimlerini dumura uğratmakta ve devletin küçültülmesiyle etkinliğini zayıflatmaktadır. Küreselleşme, sadece piyasa kurallarına uyan refah devleti kurgulamakta, ulus devletlerin gelişiminin iç dinamiklerini zayıflatarak sosyal projelerin çökmesine zemin hazırlamakta ve refah devletlerinin sosyal üretim ağını küçültmektedir (Şenkal, 2005).

Diğer taraftan, demokrasinin gelişmesi ve küreselleşme süreci ile refah devletinin gücünün aşınması sonrasında sivil toplum ve STK'lar ön plana çıkmaya başlamıştır. Önümüzdeki süreçte yoksulluğun önlenmesi ve insana değer verilmesi konularında siyasi süreçleri etkileme ve siyasi gruplara baskı anlamında STK'ların önemi bir kat daha artacaktır. Ayrıca, sosyal gelişmenin ekonomik büyüme kadar önemli olduğu anlayışının yerleşmesi ve küresel ekonomiye sosyal bir amaç ilave edilmesi için girişimler günümüzde yaygınlık kazanmaktadır (Şenkal, 2005).

5. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

İlk kıvılcımların 1973 Petrol Krizi ile başladığı, 1980 sonrası devlet-piyasa ilişkisindeki anlayışın dönüştüğü ve Sovyet Bloku'nun 1990'ların başında çökmesiyle tüm dünyaya yayılan küreselleşmenin (Steans, 2004) sosyal politika ile ilişkisi 1990'ların başında İngiltere'de ortaya konmaya başlamıştır (Taşcı, 2011).

1970'lerin ortalarından, özellikle 1980'den itibaren (günümüze dek) küreselleşme süreci ve neoliberal politikaların takip edilip revaç bulması sonrasında sosyal politika ve refah devletine yönelik yaklaşımlar değişkenlik arz etmektedir. Kimilerince refah hizmetlerinde verimsizlik mevcut, kaynaklar israf edilmekte, sosyal hizmetler yoksul ve ihtiyaç sahiplerine ulaşmamakta, bu yüzden devletin sosyal görevleri özelleştirilmeli. Kimileri refah devletinin sonunun geldiğini iddia etmekte, kimileri devleti küreselleşmenin itici gücü olarak görmekte, kimileri ise dünya çapında refah devletine doğru bir meyil olduğunu iddia etmektedirler. Bazılarına göre ulusal-küresel ikili yaklaşımı sosyal politika ve refah devletini anlamlandırmada yetersiz kalmakta ve sonuçlar sadece olumlu ya da sadece olumsuz değerlendirilemez (Şenkal, 2005).

2000'lere doğru sosyal politika uygulamalarına baktığımızda şunlar göze çarpmaktadır: İş piyasaları ve ücretler düzensizleşmiş, kamu otoritesinin sahip olduğu hizmetler özelleştirilmiş, sosyal sigorta zayıflamış ve artan oranlı vergileme azalmıştır (Townsend, 2002). Halbuki; iş piyasaları ve işgücü kalitesine katkı sağlayan sosyal politikalar ekonomi üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Sosyal politikalar olmadığında işsizlik ve sağlık sigortası uygulanmamakta ve yoksulluk ortaya çıkmaktadır (Özdemir, 2007).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra refah devletinde bir yükseliş görülse de, 1980 sonrasında; ekonomik büyümede yavaşlama, nüfusun yaşlanması, mali krizler, işsizlik, enflasyon, düşük gelirlilerin artan talepleri ve kaynak yetersizliği sebebiyle refah devletine yönelik eleştiriler şiddetlenmiştir. Refah devletinin işlev ve gerekliliği üzerine siyasi

söylemlerin azalmasını müteakip esnekliğin gündemi işgal etmesiyle emek piyasaları ve çalışma ilişkileri kökten değişime uğramış, ulusal sermayenin uluslararası rekabete açılmasıyla da refah devletinin kapasitesi daralmıştır. Günümüzde sosyal politika neoliberal görüşler çerçevesinde şekillenmektedir. Esnekliğin başrol oynadığı bu vasatta şu görüşler dile getirilmektedir: Birincisi, değişen sosyo-ekonomik şartlara uygun olarak refah devletinin yeniden yapılanması. İkincisi, hayata geçirilecek politikaların bölgelere göre değişkenlik arz etmesi (gelişmiş ülkelerde neoliberal politikalar, geri kalmış ülkelerde eski refah politikaları) (Şenkal, 2005).

Küreselleşme ile birlikte sosyal politika belirgin biçimde bir sorun haline gelmiştir. Ulusal egemenlikleri zayıflayan refah devletlerinin belirsizlikleri artmıştır. Refah devleti politikalarından olan mesleki eğitim programları ve aile hizmetleri aksadığından ekonomik üretkenlik zayıflamıştır (Brooks & Manza, 2007). Öte yandan sosyal politika uygulamalarındaki ve refah devletlerindeki menfi değişimi sadece küreselleşmeye bağlamak yersizdir, sosyal ve demografik değişimler de refah politikalarını sert biçimde etkilemektedir. Yeniden yapılanma sürecindeki refah devletlerinin geleceği, dörtlü yapıdan (piyasa, yerel aktörler, aile ve devlet) müteşekkil refah rejimlerinin nasıl şekilleneceğine bağlıdır (Aysan, 2012, s. 123-124).

1970'ler sonrasında küreselleşme süreciyle birlikte sadece devletin sosyal politika sağladığı tekdüze ve merkezîyetçi yaklaşım geçerliliğini kaybetmiş ve sosyal refah hizmetleri; yerel yönetimler, özel sektör ve kar gütmeyen kuruluşlara doğru yayılmaya başlamıştır (Özdemir, 2007).

Küreselleşme süreci ile birlikte devletin değişen rolü ve bu çerçevede küresel bir sosyal politikanın yoğunluk kazanarak sosyal politikanın küresel bir dönüşüm gerçekleştirmesi kaçınılmaz görünmektedir. Sosyal politikaları küresel piyasa ekonomileri için üretmek, uluslararası çapta yoksulluğu azaltmak, sosyal güvenlik ağları inşa etmek ve tam istihdamı yakalamak gibi mühim söylemlerin uluslararası kurumların uluslararası organizasyonlarında (Dünya Sosyal Gelişme Zirvesi, IMF gibi...) dile getirilmesi, gündemin esaslı mevzuları arasına girmektedir. Ulusal faktörlerin küreselleşmeyi etkilediği ifade edilse de, küreselleşmenin daha çok uluslar üstü kurumlar tarafından şekillenmesi, sosyal politikanın günümüzdeki ve gelecekteki önemini daha da artırmaktadır. Bu bakış açısından hareketle, küresel ekonomik güçlere aracılık yapıp rekabet ettiklerinden refah devletlerinin konumu önem kazanmaktadır (Şenkal, 2005). Küresel bir sosyal politikanın boyutu ise; küresel sosyal (toplumsal) düzenlemenin yürürlüğe girmesini, küresel yeniden dağıtım mekanizmalarını ve küresel sosyal hakların formülasyonunu içermektedir (Kaasch, 2015).

Kaynakça

- Akbaş, D. (2009). AB Sosyal Politikası. *Trakya Ünv. SBE*. Yayınlanmamış YL Tezi. Edirne.
- Aktel, M. (2001). *Küreselleşme Süreci ve Etki Alanları*. Süleyman Demirel Ün. İİBF, C.: 6. S.: 2. s. 193.
- Aydın, S. (2008). AB Entegrasyonu Sürecinde ... *Dumlupınar Ünv. SBE*. Yayınlanmamış YL Tezi. Kütahya.
- Aysan, M. F. (2012). "Küreselleşme, "Kriz" ve Refah Devleti," *Küyerel Dönüşümler: Küreselleşme, Zihniyet, Siyaset*. Editörler: N. Ardıç ve S. Özcan, İstanbul: Küre, s. 107-128.
- Berdayes, V. & Murphy, J. W. (2016). *Neoliberalism, Economic Radicalism and the Normalization of Violence*. Switzerland: Springer.
- Blau, J. (2003). *The Dynamics of Social Welfare Policy*. New York: Oxford University Press.
- Brooks, C. & Manza, J. (2007). *Why Welfare States Persist*. USA: The University of Chicago Press.
- Buğra, A. & Keyder, Ç. der. (2007). *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru*. İstanbul: İletişim Yay.
- Buğra, A. (2008). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika*. 2. bs. İstanbul: İletişim Yay.
- Bulut, N. (2009). *Sanayi Devriminden Küreselleşmeye Sosyal Haklar*. İstanbul: On İki Levha Yay.
- Çaha, Ö. (ed). (2007). *Günümüzde Aile*, İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Çelik, A. (2008). *AB Sosyal Politikası*. 2. bs. İstanbul: Kitap Yay.
- Cennet, B. (2010). Yoksulluk ve TR'de Yoksullukla Mücadelede ... *Cumhuriyet Ünv, SBE*. Yayınlanmamış YL Tezi. Sivas.
- Ceylan-Ataman, B. (2005). *Avrupa Birliği'nin İstihdam ve Sosyal Politikası*. Ankara: Ankara Ün. Basımevi. Proje Yayını: 1.
- Çimen, A. (2013). *Tarihi Değiştiren Olaylar*. İstanbul: Timaş Yay.
- Coffey, A. (2004). *Reconceptualizing Social Policy: Sociological Perspectives on Contemporary Social Policy*, ed.: David Gladstone. *Introducing Social Policy*. England: Open University Press.
- Çubuk, A. (1979). *Sosyal Politika*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi. Yay. No: 123. s. 34.
- Danış, M. Z. (2007). Sosyal Hizmet Mesleği ve Disiplininde ..., *Toplum ve Sosyal Hizmet*. C.: 18, S.: 2, s. 54.
- Deacon, B. (2007). *Global Social Policy and Governance*. London: Sage Publications.
- Dedeoğlu, S. & Elveren, A. Y. (2012). *Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın*. İstanbul: İletişim Yay.
- Doğan, A. (2006). *Osmanlı Aydınları ve Sosyal Darwinizm*. İstanbul: İstanbul Bilgi Ün. Yay.,
- Durmuş, M. (2006). Kayıtdışı Ekonominin Bazı Mali Yönleri: Türkiye Örneği. *TİSK Akademi*. C.: 1, Sayı: 1, 2006/1. s. 156.
- Ekin, N. (1989). *Endüstri İlişkileri*. 5. bs. İÜ İşletme Fak. Yayın No: 208. İstanbul: İşletme İktisadı Enst. Yay., s. 15.
- Erdal, L. (2014). Türkiye'de Sosyal Politika ve Koruyucu Aile Hizmet Modeli. *Sosyo-Ekonomi*. 2014/2, s. 175.
- Erdal, S. (2012). Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti Uygulamaları ... *Dokuz Eylül Ün. SBE*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir.
- Erdut, Z. (2002). *Uluslararası Sosyal Politika ve Türkiye/Küreselleşme Bağlamında*. İzmir: Dokuz Eylül Yay.
- Ersöz, H. Y. (2011). *Sosyal Politikada Yerleşme*. Yay. No: 2010-99. İstanbul: İTO Yay.
- Esping-Andersen, G. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Oxford: Polity Press. 1990; Esping-Andersen, *Social Foundations of Postindustrial Economies*. New York: Oxford University Press. 1999.
- Ferrera, M. (2006). The Southern Model of Welfare in Social Europe. *Sosyal Politika Yazıları*. der.: Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, 2. bs., İstanbul: İletişim Yay.
- George, V. & Wilding, P. (2003). *Ideolog and Social Welfare (Radical Social Policy)*. USA: Routledge.

- Gombert, T. & etc. (2010). *Sosyal Demokrasinin Temelleri*. çev.: Recai Hallaç, 3. bs., İstanbul: Sena-Ofset Yay.
- Görmüş, A. (2016). Ekonomik Yeşillenmenin İstihdama Yansımaları ve Yeşil İşler. 65. *Sosyal Siyaset Konferansları Konuşması*. İÜ İktisat Fak. 80. Kuruluş Yılı Dönümü Kutlamaları. İÜ Kongre Merkezi. 20.10.2016.
- Gough, I. (2006). Social Assistance in Social Europe. *Sosyal Politika Yazıları*. der.: Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, 2. bs., İstanbul: İletişim Yay.
- Göze, A. (1976). *Sosyal Devlet Sistemi*. İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Gözler, K. (2007). *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*. Bursa,: Ekin Yay.
- Guillen, A. & Matsaganis, M. (2006). Testing The Social Dumping Hypothesis in Southern Europe: Welfare Policies in Greece and Spain During The Last 20 Years. *Sosyal Politika Yazıları*. der.: Ayşe Buğra, Çağlar Keyder. 2. bs., İstanbul: İletişim Yay.
- Gülmez, M. (2000). *Uluslararası Sosyal Politika*. Ankara: TODAİE. Yayın No: 300, s. 3.
- Güner, H. (2010). 1980 Sonrasında Dünyada ve TR’de Küreselleşme ve ... *Muğla Üniv. SBE*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Muğla.
- Haggard, S. & Kaufman, R. R. (2008). *Development, Democracy and Welfare States*. New Jersey: Princeton University Press.
- Hill, C. W. L. (2015). *Uluslararası İşletmecilik-Küresel Pazarda Rekabet*. çev.: A. Tuğba Karabulut, İstanbul: İstanbul Ticaret Üniv., Yay. No: 39, s. 6.
- Kaasch, A. (2015). *Shaping Global Health Policy*. London: Palgrave Macmillan.
- Katrougalos, G. & Lazaridis, G. (2003). *Southern European Welfare States: Problems, Challenges and Prospects*. New York: Palgrave Macmillan.
- Kayalı, Ş. Sosyal Politika. (çevrimiçi)
http://www.sukrukayali.com/FileUpload/ks447296/File/sosyal_politika_konu_ozeti.pdf, s. 1-3, 03.11.2016.
- Kennett, P. (2001). *Comparative Social Policy: Theory and Research*. USA: Open University Press.
- Kennett, P. (2004). Introduction: The Changing Context of Comparative Social Policy. *A Handbook of Comparative Social Policy*. UK: Edward Elgar Publishing.
- Kleinman, M. (2006). Crisis? What Crisis? Continuity and Change in European Welfare States. *Sosyal Politika Yazıları*. der.: Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, 2. bs., İstanbul: İletişim Yay., 2006.
- Koray, M. (2005). *Avrupa Toplum Modeli*. 2. bs., Ankara: İmge Kitabevi.
- Koray, M. (2007). Sosyal Politikanın Anlamı ve İşlevini Tartışmak. *Çalışma ve Toplum*. 2007/4,
- Mingione, E. (2006). The Southern European Welfare Model and The Fight Against Poverty and Social Exclusion. *Sosyal Politika Yazıları*. der.: Ayşe Buğra, Çağlar Keyder. 2. bs. İstanbul: İletişim Yay.
- Moreno, L. (2006). Superwomen and Mediterranean Welfare. *Sosyal Politika Yazıları*. der.: Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, 2. bs., İstanbul: İletişim Yay.
- Murat, S. (2008). Sendikacılığın Tarihi Seyri. *Anlayış Dergisi*. S.: 61, s. 42.
- Myles, J. & Quadagno, J. (2002). Political Theories of the Welfare State. *Social Service Review*.
- OECD Data:

- <https://data.oecd.org/gdp/real-gdp-forecast.htm#indicator-chart>,
https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=PDB_GR#,<https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm>,
(Erişim: 25.12.2017)
- Oral, İ. & Şişman, Y. (ed). *Sosyal Politika-1*. Anadolu Ünv. Yay. No: 2621. AÖF Yay. No: 1589. s. 30-32.
- Özdemir, S. & Başel, H. & Şenocak, H. (2009). STK'nın Artan Önemi ve Üsküdar'da ... *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. S.: 56. s. 164-166.
- Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. Genişletilmiş 2. bs. Yayın No: 2007-57. İstanbul: İTO Yay.
- Pinhas, M. M. (2007). *Sosyal Politika Boyutunda Avrupa Birliği'nde Esnek Çalışma*. İstanbul: Zafer Matbaası.
- Rifkin, J. (2014). *Üçüncü Sanayi Devrimi: Yanal Güç Enerjiyi, Ekonomiye ve Dünyayı Nasıl Dönüştürüyor?*. çev.: Pelin Sıral ve Murat Başekim. İstanbul: İletifim Yay.
- Robinson, A. & Moggridge, D. (ed). (2013). *The Collected Writings of John Maynard Keynes: The General Theory of Employment, Interest and Money*. Volume VII. Fourth edition. UK: Cambridge University Press.
- Şahinkaya, S. (1999). *Sanayileşme Süreçleri ve Kalkınma ...*, Yay. No: 23. Tezler Dizisi: 7. Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yay.
- Sakar, T. (2009). AB'nin Sosyal Politika ve ... *Trakya Ünv. SBE*. Yayınlanmamış YL Tezi.
- Sallan Gül, S. (2004). *Sosyal Devlet Bitti, Yaşasın Piyasa! Yeni Liberalizm ve Muhafazakarlık Kısıkcında Refah Devleti*. İstanbul: Etik Yay.
- Selçuk, F. Ü. (2008). Sosyal Politika: Tarihsel Zorunluluk Yaklaşımı Yerine Liberalizmle Ortaklaşan Temellerden Alternatif Kuramsal İnşalara. *Bilgi Dergisi*. 2008-2. No: 17. s. 2.
- Şenkal, A. & Sariipek, D. B. (2007). Avrupa Birliği'nin Karşılaştırmalı Refah Modelleri ve Sosyal Politikada Devletin Değişen Rolü. *Kocaeli Ünv. SBE Dergisi*. 14. 2007/2, s. 147-148.
- Şenkal, A. (2005). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*. İstanbul: Alfa Yay.
- Sezer, B. (1997). *Batı Dünya Egeenliği ve Endüstri Devrimi*, Ankara: TTK Basımevi.
- Standing, G. (2006). The Folly of Social Safety Nets: Why Basic Income is Needed in Eastern Europe. *Sosyal Politika Yazıları*. der.: Ayşe Buğra, Çağlar Keyder. 2. bs. İstanbul: İletifim Yay.
- Steans, J. (2004). Globalization, the State and Welfare: Gendering the Debate. *A Handbook of Comparative Social Policy*. Eds. Patricia Kennett. UK: Edward Elgar.
- Stewart, M. (1993). Klasik İktisat Öğretisi. çev.: Sevil Çınar Basmacı. *Liberalizm, Refah Devleti, Eleştiriler*. der.: Kemali Saybaşılı. Ankara: Bağlam Yay.
- Sunal. O. (2011). Sosyal Politika: Sosyal Adalet Açışından Kuramsal Bir Değerlendirme. *AÜ SBF Dergisi*. C.: 66, No: 3, s. 284-285.
- Talas, C. (1949). Yeter Bir Ücret Politikasının Zarureti ve Ücretin Himayesi. *Ankara Ünv. SBF Dergisi*. C.: 4, S.: 1, s. 243.
- Talas, C. (1992). *Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Taşcı, F. (2011). Sosyal Politika-Ahlak İlişkisi. *İÜ SBE*. Doktora Tezi. İstanbul.
- Tokol, A. & Alper, Y. (ed). (2016). *Sosyal Politika*. 7. bs., Bursa: Dora Yay.

- Topkaya, Ö. (2016). Sosyal Politika Bağlamında Dünyada Sağlık Politikalarının Tarihsel Gelişimi. *SDÜ İİBF Dergisi*. C.: 21, S.: 2, s. 707-709.
- Townsend, P. (2002). The Restoration of Universalism: The Rise and Fall of Keynesian Influence on Social Development Policies. (in the UNRISD Programme on *Social Policy and Development*). Geneva: UNRISD Publ.
- Tufan, İ. (2014). *Türkiye’de Yaşlılığın Yapısal Değişimi*. İstanbul: Koç Ünv. Yay.
- Tuna, M. Ç. (2015). AB Sosyal Politikasına Uyum Sürecinin ... *Gazi Ünv. SBE*. Yayınlanmamış YL Tezi.
- Tuna, O. & Yalçıntaş, N. (1985). *Sosyal Siyaset*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Uslu, S. (2008). Emek, Türk Sendikacılığının Öznesi Değil Nesnesidir. *Anlayış Dergisi*. S.: 61, Söyleşi. s. 24.
- Üşür, İ. (1988). Sanayi Devrimi: Bir Devrim Neyi Anlatır? *İktisat Dergisi*, 287, s. 16-21.
- vom Hau, M. (2015). State Theory: Four Analytical Traditions. *The Oxford Handbook of Transformations of the State*. ed.: Stephan Leibfried, et al. United Kingdom: Oxford University Press.
- Zaim, S. (1997). *Çalışma Ekonomisi*. 10. bs., İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Zırhlı, F. Ş. (2009). TR’de SSK ve Sosyal Politikada ... *MSGSÜ SBE*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.